

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

**Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології
факультету № 6**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

**навчальної дисципліни «Сучасні доктрини судової експертології»
вибіркових компонент освітньої програми третього (доктора філософії)
освітньо-наукового рівня вищої освіти
081 Право**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.10.2023 № 9

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 18.10.2023 № 9

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.10.2023 № 9

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від 16.10.2023 р. № 9)

Розробники:

Завідувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ д.ю.н., професор Щербаковський М. Г.,

Рецензенти:

Завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор Житний О.О.

Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор Степанюк Р. Л.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

1.2. Заочна форма навчання

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 8							
Тема 1. Поняття судової експертизи	11	1	1			9	
Тема 2. Організаційні основи судово-експертної діяльності	11	1	1			9	
Тема 3. Судовий експерт	11	1	1			9	
Тема 4. Наукові основи судових експертиз	11	1	1			9	
Тема 5. Класифікація судових експертиз	11	1	1			9	
Тема 6. Процесуальні основи проведення судових експертиз	11	1	1			9	
Тема 7. Підготовка матеріалів до проведення експертизи	12	1	2			9	
Тема 8. Тактика проведення судових експертиз	12	1	2			9	
Всього за семестр	90	8	10			72	Залік

2. Методичні вказівки до семінарських занять

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Семінарське заняття.

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Нормативні документи, що регулюють судово-експертну діяльність.
2. Основні ознаки судової експертизи.
3. Відмінність судової експертизи від інших форм використання спеціальних знань та наукових досліджень.
4. Розв'язання практичних завдань з вибору та призначення судових експертиз згідно наданої фабули кримінального правопорушення.

Методичні вказівки:

У процесі самостійної підготовки студенти повинні засвоїти правові особливості судових експертиз, проаналізувати Закон України «Про судову експертизу», процесуальні кодекси, Постанову Пленуму Верховного Суду України та інші нормативи.

Основні ознаки судової експертизи: застосування спеціальних знань; встановлення фактичних даних по справі (предмету правопорушення, суб'єкта правопорушення, об'єктивної і суб'єктивної сторони правопорушення); проведення науково-обґрунтованого дослідження; проведення відповідно до вимог закону; дослідження об'єктів, які представлені сторонами, судом; проведення дослідження спеціальним суб'єктом - судовим експертом; оформлення дослідження у спеціальному процесуальному документі - висновку експерта.

У процесі самостійної підготовки студенти повинні засвоїти відмінність судової експертизи від інших форм використання спеціальних знань та наукових досліджень. Розглянути співвідношення судової експертизи та експертизи нормативних актів, науково-технічної, екологічної та інших позасудових експертиз

Основні ознаки судової експертизи використання спеціальних знань експерта у судочинстві для встановлення обставин кримінальної, цивільної, адміністративної справи або виконавчого провадження.

Література: 1-20.

ТЕМА 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Семінарське заняття:

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Державні спеціалізовані експертні установи України.
2. Функції державних спеціалізованих експертних установ України.
3. Порядок проведення експертизи в експертній установі.

4. Повноваження керівника експертної установи з організації провадження експертного дослідження.

5. Підготовка судових експертів.

Методичні вказівки:

Студенти повинні знати структуру системи державних експертних установ, які існують у Міністерствах охорони здоров'я, юстиції, експертних службах Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Розглядаючи друге питання вказати на основні функції державних судово-експертних установ: провадження експертиз; участь співробітників в якості фахівців; проведення неекспертні досліджень на прохання митних органів, державних, колективних, приватних підприємств і фізичних осіб; проведення науково-дослідної роботи в галузі судової експертизи; надання науково-методичної, довідкової та консультаційної допомоги правоохоронним органам і судам; підготовка експертних кадрів, підвищення кваліфікації експертів державних експертних установ.

З третього питання студенти мають розглянути процесуальний порядок призначення судових експертиз у державних експертних установах, а також їх замовлення приватному експерту окремо та одночасно з державним. На підставі вивчення нормативних документів слід розглянути порядок проведення експертиз в експертній установі, повноваження керівника установи з організації проведення експертизи й контролю експертних досліджень.

Розглянути повноваження керівника експертної установи згідно процесуальних законів та відомчих інструкцій. З'ясувати, що організація експертного дослідження покладається на керівника експертної установи, яким є директор (начальник, завідувач) державної судово-експертної установи, або прирівняного до нього спеціалізованого підрозділу. Керівник державної судово-експертної установи, крім адміністративних функцій, наділений певними процесуальними повноваженнями. Він вивчає матеріали, що надійшли, і може сам призначити експерта або декількох експертів із числа співробітників даної установи для виконання експертизи; установити строк її проведення або передати вирішення цих питань керівникові відповідного структурного підрозділу (начальникові відділу, завідувачеві лабораторією, сектором і т.п.).

Підготовка судових експертів включає вивчення процесуальних документів щодо провадження судових експертиз; літературних джерел з теорії судових експертиз; методичних матеріалів з експертної спеціалізації. Після складання іспиту для отримання кваліфікації судового експерта ім'я особи вноситься у державний Реєстр атестованих судових експертів.

Література: 5, 6, 9, 14-20

ТЕМА 3. СУДОВИЙ ЕКСПЕРТ

Семінарське заняття:

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Категорії судових експертів.
2. Загальні та індивідуальні вимоги до експерта як учасника процесу.
3. Структура знань судового експерта.
4. Обов'язки судового експерта.
5. Права, відповідальність судового експерта.
6. Поняття і зміст незалежності судового експерта.
7. Компетенція та компетентність судового експерта.

Методичні вказівки:

Готуючись до першого питання слід розглянути категорії судових експертів згідно із Законом України «Про судову експертизу». З'ясувати, що існують три категорії судових експертів: атестовані судові експерти – співробітники державних спеціалізованих судово-експертних установ, які проводять експертизи відповідно до своїх посадових обов'язків; атестовані судові експерти, які не є співробітниками державних спеціалізованих судово-експертних установ; фахівці у відповідних областях знань, які проводять експертизи, не передбачені в державних спеціалізованих установах.

Особа, яка претендує на отримання кваліфікації судового експерта повинна відповідати таким вимогам: мати вищу освіту; пройти відповідну підготовку та отримати кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності; знати чинне процесуальне законодавство та інші нормативні документи, що регулюють порядок призначення та проведення судових експертиз; скласти іспит експертно-кваліфікаційній комісії на право самостійного проведення судових експертиз певного роду, виду.

До обов'язків експерта відноситься: прийняти до виконання доручену йому експертизу; заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством обставин; особисто провести повне дослідження, дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання; повідомити ініціатора призначення експертизи, про неможливість її проведення, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання, а витребувані додаткові матеріали не були надані; з'явитися на виклик для надання роз'яснень, показань чи доповнень з приводу проведеної експертизи або причин повідомлення про неможливість її проведення.

До прав судового експерта відноситься таке: знайомитися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи; заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків; заявляти клопотання щодо уточнення поставлених експертові питань; указувати у висновку на факти, виявлені під час проведення експертизи, які мають значення для справи, але стосовно яких йому не були поставлені питання, та на обставини, що сприяли (могли сприяти) вчиненню правопорушення; у разі незгоди з іншими членами експертної комісії складати окремий висновок; одержувати винагороду за проведення експертизи та відповідно до законодавства компенсацію (відшкодування) витрат за

виконану роботу та витрат, пов'язаних із викликом для надання роз'яснень чи показань, у разі якщо це не є його службовим обов'язком.

Судовий експерт несе кримінальну відповідальність (за дачу свідомо неправдивого висновку згідно ст. 384 КК України; за відмову від дачі висновку без поважних причин згідно ст. 385 КК України; за розголошення даних досудового слідства за ст. 387 КК України; адміністративну відповідальність за ст. 185³ Кодексу України; дисциплінарну відповідальність за порушення порядку проведення експертизи і несумлінне ставлення до своїх службових обов'язків, що не тягнуть кримінальну або адміністративну відповідальність, і включає дисциплінарні стягнення:

Незалежність судового експерта забезпечується визначенням законом порядком призначення судового експерта; заборонаю під загрозою передбаченої законом відповідальності втручатися будь-кому в проведення судової експертизи; існуванням установ судових експертиз, незалежних від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування та суду; створенням необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріальним і соціальним забезпеченням; кримінальною відповідальністю судового експерта за дачу свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків; можливістю призначення повторної судової експертизи; присутністю учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи.

Література: 10-20

ТЕМА 4. НАУКОВІ ОСНОВИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Семінарське заняття:

Час проведення: 1 год.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Об'єкти судових експертиз.
2. Предмет судової експертизи.
3. Експертні завдання, їх види.
4. Ідентифікаційні експертні завдання.
5. Зразки для експертного дослідження.
6. Методи та методики експертного дослідження.
7. Результати ідентифікаційного дослідження.
8. Форми висновків експерта та їх класифікація

Методичні вказівки:

Під час підготовки до першого навчального питання вихідними даними є положення про родовий, видовий і конкретний предмети, об'єкт судових експертиз. Кожен з них відрізняється рівнем узагальнення.

До загальних об'єктів відносяться матеріальні (предмети, їх сукупності) або матеріалізовані (документи) джерела інформації. Об'єкти роду (виду) експертизи – це множина (клас, категорія) предметів, які володіють загальними

властивостями. Об'єкти конкретної експертизи – індивідуально-визначені речі, документи і інші матеріальні утворення, виділені з матеріальної обстановки події злочину. Безпосереднім об'єктом експертного дослідження є відображені в матеріальній обстановці події і виділені в результаті аналізу властивості.

Предмет роду (виду) судової експертизи являє собою сукупність всіх фактичних даних, які можуть бути встановлені при проведенні даної судової експертизи на певному етапі її розвитку. Предмет конкретної експертизи – це фактичні дані, які необхідно встановити щодо конкретного розслідуваного злочину із застосуванням спеціальних знань у формі судової експертизи, визначаються питаннями, що виносять на вирішення експерта і які формулюються в постанові слідчого (ухвалі суду) про призначення експертизи..

Експертні завдання розподіляються на дві групи. Ідентифікаційні завдання спрямовані на ототожнення предметів, осіб, трупів, місцевості. Діагностичні завдання, пов'язані з аналізом події, що відбулася: механізму злочинного діяння в цілому і на окремих його стадіях, властивостей і стану складових його елементів.

Методичні вказівки:

Зразки порівняння – це матеріальні джерела інформації, що відображають властивості об'єктів, які перевіряються, або самі ці об'єкти. Виділяють три групи зразків. Вільні зразки виникають до початку кримінального провадження поза зв'язком зі вчиненням злочином і його розслідуванням. Умовно-вільні зразки виникають після порушення кримінальної справи, але не у зв'язку з підготовкою матеріалів для проведення експертизи. Експериментальні зразки. Ці зразки одержують після порушення кримінальної справи у зв'язку із призначенням і проведенням судової експертизи. Експериментальні зразки можуть відбирати два суб'єкти – судовий експерт і слідчий (суд). Незалежно від часу виникнення і форми відображення властивостей об'єкта, що перевіряється (відбитки, частини або частки), зразки повинні задовольняти ряд вимог, недотримання яких унеможливило б проведення експертного дослідження: безсумнівність походження; необхідна кількість, належна якість порівнянності зразків з об'єктом дослідження.

В теорії судової експертизи розрізняють такі методи: а) загальноекспертні методи, що використовуються у всіх експертних дослідженнях і діляться на дві групи (емпіричні, логічні методи); б) окремоекспертні методи застосовуються в декількох родах судових експертиз (інструментальні, математичні; в) спеціальні методи розробляються й застосовуються тільки в рамках одного роду, виду судових експертиз відносно конкретних об'єктів.

Висновки, що формулюються за результатами досліджень експертом класифікуються на такі групи: за ступенем упевненості експерта (категоричні, імовірні); стосовно встановлюваного факту (позитивні або стверджувальні, негативні); стосовно реально існуючих фактів (про факти, що дійсно мали місце в минулому; про об'єктивну можливість існування фактів за певних умов); за варіантами рішення (однозначні, альтернативні); за характером відносин між

наслідком і причиною (безумовні, умовні); за інформативністю (змістовні, про неможливість вирішення поставленого слідчим питання).

Література: 14, 15, 17-20

ТЕМА 5. КЛАСИФІКАЦІЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Семінарське заняття:

Час проведення: 1 год.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Процесуальні види судових експертиз.
2. Характеристика первинної, додаткової, повторної, комісійної, комплексної експертизи.
3. Система судових експертиз за галузями знань.
4. Класи та види судових експертиз, їх типові об'єкти та задачі.

Методичні вказівки:

Готуючись до заняття слід зрозуміти, що класифікація судових експертиз служить для з'ясування їхнього змісту, а також специфіки їхньої організації, проведення й оформлення. До процесуальних видів відносяться первинна, додаткова, повторна, комісійної, комплексна експертизи (Чіткого визначення вказаних експертиз в КПК України не надано на відміну від цивільного, адміністративного та господарського кодексів). Первинною експертизою є експертиза, що вперше призначається для дослідження певних об'єктів. Додаткова експертиза призначається у випадках, коли в результаті оцінки висновку експерта, який раніше проводив первинну, основну експертизу, установлені недоліки: дослідження відрізняється неповнотою або недостатньою ясністю висновків. Повторна експертиза призначається після оцінки висновку первинної експертизи у випадках обґрунтованого сумніву у вірогідності винесених остаточних висновків. Комісійна експертиза проводиться декількома (не менше двох) експертами однієї спеціальності. Комплексна експертиза – це експертиза, при проведенні якої беруть участь кілька експертів різних спеціальностей

Слід розглянути сучасну класифікацію судових експертиз згідно зі спеціальними знаннями. Ієрархія судових експертиз будується відповідно до принципу розподілу експертиз на класи, роди, види та підвиди. Клас експертиз являє собою множину експертиз, об'єднаних спільністю знань, які служать джерелом формування їх теоретичних і методичних основ. Рід експертиз – експертизи певного класу, які виділяються за загальними для них предметом, об'єктом, методикою експертного дослідження й відповідної галузі науки про судову експертизу. Вид експертиз – експертизи певного роду, які відрізняються специфічністю предмета (експертних завдань), об'єктів або особливими методиками дослідження.

У Міністерстві юстиції України прийнята наступна класифікація судових експертиз: криміналістичні (почеркознавча; лінгвістична експертиза мовлення; технічна експертиза документів; експертиза зброї та слідів і обставин її

використання; трасологічна та ін.); інженерно-технічні (інженерно-транспортна (автотехнічна, транспортно-трасологічна, залізнично-транспортна); дорожньо-технічна; будівельно-технічна та ін.); економічні (бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій); товарознавчі (машин, обладнання, сировини та ін.); експертиза у сфері інтелектуальної власності (літературних та художніх творів; фонограм, відеограм, програм (передач) організації мовлення та ін.); психологічна; мистецтвознавча; екологічна; військова; судово-ветеринарна; гемологічна.

Література: 14-20

ТЕМА 6. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Семінарське заняття:

Час проведення: 2 год.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Проведення експертиз у кримінальному судочинстві.
2. Призначення судової експертизи в експертну установу.
3. Структура постанови (ухвали) про призначення судової експертизи.
4. Проведення експертизи в адміністративному та цивільному судочинстві.
5. Експерт з питань права в цивільному та адміністративному процесах.
6. Керівник експертної установи та його повноваження.
7. Структура висновку експерта.

Методичні вказівки:

Навчальна мета заняття: формування знань предмет, об'єкти, методики судових експертиз; структуру постанови про призначення судової експертизи та висновку експерта; оцінку, перевірку та використання висновку експерта при розслідуванні злочинів.

Експертиза призначається в ту експертну установу або підрозділ відомчої служби, які обслуговують територію органу розслідування. Слідчий направляє у відповідну установу постанову про призначення експертизи, організовує доставку об'єктів, необхідних для проведення дослідження і дачі висновку. Юридичною підставою проведення судово-експертного дослідження є постанова про призначення експертизи, яка на досудовому слідстві виноситься слідчим. Розглянути структуру постанови слідчого про призначення експертизи, яка три частини: вступну, описову і резолютивну.

У кримінальному судочинстві згідно ст. 242 КПК України експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права. Експерт

залучається у разі наявності підстав для проведення експертизи за дорученням сторони кримінального провадження. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової. Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених статтею 244 КПК України..

У цивільному та адміністративному процесах Висновок експерта може бути підготовлений на замовлення учасника справи або на підставі ухвали суду про призначення експертизи (ст. 102 ЦПК України, ст. 101 КАС України). Суд призначає експертизу у справі за сукупності таких умов: для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо; сторонами (стороною) не надані відповідні висновки експертів із цих самих питань або висновки експертів викликають сумніви щодо їх правильності (ст. 102 ЦПК України, ст. 102 КАС України).

Експертом з питань права є обізнана особа, яка має науковий ступінь і є визнаним фахівцем у галузі права. Експерт в області права вирішує питання: 1) про застосування аналогії закону або аналогії права. 2) про зміст норм іноземного права відповідно до їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування у відповідній іноземній державі. Експертом з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Висновок експерта в галузі права не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер.

Керівник експертної установи організовує проведення експертизи. Керівник має право контролю за проведеним дослідженням, відповідністю застосовуваних методик сучасним вимогам і правильністю процесуального оформлення висновку експерта. Після завершення дослідження висновок експерта направляється ініціатору тільки через керівника експертної установи.

Під час підготовки до наступних навчальних питань слід звернути увагу на структуру висновку експерта, що передбачена кількома нормативно-правовими актами, за наявності ряду відмінностей у кількості структурних частин та їх назвах. Висновок експерта повинен розглядатися у двох аспектах. З одного боку, це письмовий документ, у якому описуються дослідницькі процедури, наводяться проміжні результати і обґрунтування кінцевих висновків. У висновку експерта логічно послідовно відображається весь хід і результати проведеного дослідження. З іншого боку, висновок експерта – це процесуальний документ, що повинен складатися відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства. Висновок експерта складається із трьох частин: „Вступу”, „Дослідження” і „Висновків”, а також може доповнюватися додатками.

Література: 10-20

ТЕМА 7. ПІДГОТОВКА МАТЕРІАЛІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Семінарське заняття:**Час проведення:** 2 години.**Місце проведення:** навчальна аудиторія.**Навчальні питання:**

1. Підготовка об'єктів експертного дослідження.
2. Вихідні дані, що використовуються при проведенні експертизи.
3. Загальні вимоги до питань, що виносяться на вирішення експерта.
4. Форма типових питань, що виносяться для вирішення ідентифікаційних завдань.
5. Питання, що виносяться для вирішення діагностичних завдань.

Методичні вказівки:

До питань, що виносяться на вирішення експерта, висуваються такі загальні вимоги: чітко визначати завдання експерту та вказувати об'єкт, який необхідно піддати дослідженню; не виходити за межі спеціальних знань, компетенції експерта, якому поручається проведення експертизи; мають бути чіткими, визначеними, щоб виключати їх неоднозначне тлумачення; питання бажано групувати по об'єктах дослідження; перераховуватися в логічній послідовності для того, щоб позитивні відповіді на перші з них могли використатися при вирішенні наступних. Не ставляться питання, відповіді на які не вимагають спеціальних знань; питання довідкового характеру, що не вимагають проведення досліджень; правові питання.

З другого навчального питання слід розглянути зміст постанови слідчого про призначення експертизи, її структурні елементи, особливості складання. Необхідно зрозуміти особливості формулювання питань у постанові про призначення експертизи, вимоги, яким мають відповідати запитання для проведення діагностичних та ідентифікаційних досліджень.

Форма типових питань, що виносяться для вирішення ідентифікаційних завдань залежить від виду ідентифікації, яка здійснюється ідентифікація двох видів: ідентифікація одиничного предмета по матеріальних слідах-відображеннях його властивостей або . ідентифікація цілого об'єкта по відділених від нього частинах. При постановці завдання про встановлення тотожності завжди необхідно чітко виділити об'єкт ідентифікації (об'єкт, що перевіряється) і вказати його в питанні.

Література: 14-20.**ТЕМА 8. ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ****Семінарське заняття:****Час проведення:** 2 год.**Місце проведення:** навчальна аудиторія.**Навчальні питання:**

1. Етап підготовки і призначення судової експертизи.
2. Етап провадження експертизи судовим експертом.
3. Заключний етап проведення експертизи.
4. Дослідження, оцінка та перевірка висновку експерта.

Методичні вказівки:

Слід з'ясувати, що проведення експертизи, як слідча дія, складається із трьох етапів: підготовки і призначення експертизи слідчим; проведення дослідження експертом; дослідження, оцінки і перевірки висновку експерта слідчим. Кожний етап відрізняється суб'єктом проведення, має різну мету, реалізується різними способами і може бути деталізований на ряд стадій.

Підготовка матеріалів для проведення експертизи являє собою систему процесуальних, організаційно-тактичних і технічних дій по збиранню, підготовці і оформленню необхідних для проведення експертизи об'єктів експертного дослідження. Важливу допомогу в підготовці до проведення експертизи здійснює залучений слідчим згідно зі ст. 71 КПК України до участі в проведенні слідчих дій спеціаліст. Стадії підготовки до проведення судової експертизи включають: Прийняття слідчим рішення про проведення експертизи; визначення предмету експертизи, тобто фактичних даних, що потрібно встановити у кримінальному провадженні; визначити конкретний об'єкт експертизи; визначення процесуального виду експертизи та за спеціальними знаннями; черговості проведення декількох експертиз. часу проведення експертизи; підготовка об'єктів для проведення експертизи; вибір державної судово-експертної установи (служби) або приватного експерта.

Проведення експертизи судовим експертом включає як обов'язкові, так і факультативні стадії. Експерт вправі заявити слідчому клопотання про надання додаткових матеріалів для проведення експертизи, про уточнення питань і вихідних даних, проведення слідчих дій з його участю. Якщо представлені матеріали задовольняють необхідні вимоги, проводиться науково-обґрунтоване дослідження представлених на експертизу об'єктів. Процедура проведення судової експертизи закінчується складанням висновку експерта.

Останнє питання стосується проблем використання висновку експерта у розкритті та розслідуванні злочинів. Необхідно зрозуміти, які сторони злочину можуть бути встановлені шляхом проведення судової експертизи, як експертні висновки використовуються у доказуванні.

Заключний етап проведення експертизи так само, як і попередні, складається зі стадій, які послідовно змінюють одна одну. Після одержання досліджених об'єктів і висновку експерта слідчий обов'язково повинен його дослідити, оцінити і при необхідності перевірити, виходячи із встановлених кримінально-процесуальним законом загальних принципів оцінки доказів. Оцінка висновку експерта породжує певні правові наслідки. У тому випадку, коли за результатами оцінки висновку експерта у слідчого виникають сумніви відносно повноти, вірогідності, обґрунтованості проведеного дослідження, він здійснює його перевірку шляхом призначення додаткової або повторної експертизи, проведенням допиту експерта.

Критична оцінка висновку експерта може виявити недоліки проведеної експертизи. Вони можуть бути пов'язані з порушеннями вимог процесуального закону, недостатнім обґрунтуванням висновків експерта, неповнотою проведеного дослідження, неясністю використаних у висновках формулювань.

Сумнів можуть викликати кваліфікація, компетентність і об'єктивність експерта.

Література: 17-19

3. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Нормативно-правові акти

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (станом на 09.09.2018)..
2. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 р. № 8 (із змінами і доповненнями, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р.) № 15.
3. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1343 від 03.11.2015.
4. Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1339 від 3.11.2015
5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами станом на 09.09.2018).
6. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 17.07.2017 № 591.
7. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України.: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6.
8. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 8 жовтня 2001 року № 397
9. Про організацію судово-психіатричної експертизи в Україні: наказ МОЗ України від 2 грудня 2013 року № 1058.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р..
11. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004. Відомості Верховної Ради України, 2004. № 40-41, 42. Ст.492.
12. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. Відомості Верховної Ради України, 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446..
13. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991. Відомості Верховної Ради України, 1992. № 6. Ст. 56.

Основна

14. Експертизи у судочинстві України: посібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 504 с.
15. Клименко Н. І. Судова експертологія : курс лекцій. К., 2007.
16. Макаренко Е. І. Негодченко О. В. , Тertiшник Н. Н. Експертизи на досудовому слідстві: посібник. Днепропетровськ., 2001.
17. Щербаковский М. Г. Судова експертологія : посібник. Харків, 2009.
18. Щербаковский М.Г. Призначення та проведення судових експертиз: посібник. Харків, 2011.
19. Щербаковский М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків: В деле, 2015. 560 с.
20. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с.

Допоміжна

21. Гора І. В. Використання спеціальних знань адвокатом : науково-практичний посібник. Київ: Прецедент, 2013. 62 с.
22. Методичний посібник для працівників органів досудового слідства з питань призначення та проведення судової експертизи / За заг. ред. П. В. Коляди. - К: УВПД ГШ МВС України, 2008. 278 с.
23. Пиріг І. В., Бідняк Г.С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні: навч. посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 140 с.
24. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
25. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : монографія. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 196 с.